

פרשת שמות תשס"ח "מי אנכי?"

שמות פרק ג

(י) וַעֲתָה לָכֶּה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלְךָ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: (יב) וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה: (יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם: (טו) וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר:

רש"י

(י) ועתה לכה ושלחך אל פרעה – ואם תאמר מה תועיל, והוצא את עמי, יועילו דבריך ותוציאם משם: (יא) מי אנכי – מה אני חשוב לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל – ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס וּאוציאם ממצרים: (יב) ויאמר כי אהיה עמך – השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה לך האות כי אנכי שלחתיך, וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל, כך תלך בשליחותי ואינך ניוזק. ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים. דבר אחר כי אהיה עמך וזה שתצליח בשליחותך לך האות על הבטחה אחרת שאני מבטיחך, שכשתוציאם ממצרים תעבדון אותי על ההר הזה, שתקבלו התורה עליו והיא הזכות העומדת לישראל. ודוגמת לשון זה מצינו (ישעיהו לו ל) וזה לך האות אכול השנה ספיח וגו', מפלת סנחריב תהיה לך אות על הבטחה אחרת שארצכם חרבה מפירות ואני אברך הספיחים: (יד) אהיה אֶשֶׁר אֶהְיֶה עִמָּךְ בשעבוד שאר מלכויות. אמר לפניו רבונו של עולם, מה אני מזכיר להם צרה אחרת דיים בצרה זו. אמר לו יפה אמרת, כה תאמר וגו': (טו) זה שמי לעולם – חסר וי"ו, לומר העלימהו, שלא יקרא ככתבו: וזה זכרי – למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר (תהלים קלה יג) ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

רשב"ם

(יא) ויאמר משה מי אנכי – מי שרוצה לעמוד על עיקר פשוטו של מקראות הללו ישכיל בפירושי זה, כי הראשונים ממני לא הבינו בו כלל כלל. משה השיב על שני דברים שאמר לו הק' ללכת אל פרעה וגם להוציא את בני ישראל על ידי מצות פרעה. ומשה השיב על ראשון ראשון מי אנכי כי אלך אל פרעה, ואפילו להביא לו מנחה ודורון? וכי ראוי אני ליכנס בחצר המלך איש נכרי כמני?: וכי אוציא את בני ישראל ממצרים – כלומר ואפילו ראוי אני ליכנס לפני פרעה שוטה אני לשאר דברים, איזה דבר המתקבל לפרעה אומר לו? וכי שוטה הוא פרעה לשמוע לי לשלוח עם רב שהם עבדיו חפשים מארצו? ואיזה דבר המתקבל אומר לו שעל ידי אותו הדיבור אוציאם ממצרים ברשות פרעה? והק' השיב לו על ראשון ראשון ואמר כי אהיה עמך ואתן חנך בעיני המלך ותלך אל פרעה ולא תירא. ומה שאת ירא לפני פרעה, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך. הלא אתה רואה בתבערת הסנה כי שלוחו של הק' אני וזה האות לך הוא להיות בטוח שאהיה עמך. וכן מצינו שאמר לו המלאך הלא שלחתיך. ועל מה שאתה אומר וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, כלומר באיזה טענה שאומר לפרעה ישמע אלי להוציאם? בהוציאך את העם ממצרים אני מצוה לך עכשיו שתעבדו את האלהים על ההר הזה ותקריבו עולות, וטענה זו תוכל לומר, כי לזבח לאלהים ניחם ללכת. ואעפ"י (כן) שכאן לא פירש, לבסוף מפרש ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים וגו' ועתה נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה. וכן בכל פעם ופעם היה משה אומר כך לפרעה. וכן מצינו בשמואל כשצוהו הק' למשוך את דוד אמר שמואל להק' ושמע שאול והרגני, והק' אמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח ליי"י באתי. אף כאן דרך חכמה צוה למשה בהוציאך וגו' וכן תוכל לומר לו. מי שמפרשים [מקראות הללו על] עיניינים אחרים אינם אלא טועים גמורים:

רמב"ן

(יב) ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות – רבו הפירושים במקרא הזה. והנכון על דרך הפשט, כי הקב"ה אמר למשה שני דברים, שירד להצילו מיד מצרים, והיה אפשר שיצילם מידם בארץ גושן עצמה או קרוב משם, אבל הבטיח עוד להעלותו מן הארץ ההיא כולה אל מקום הכנעני:

ומשה נתירא משתיהן, ואמר מי אנכי כי אלך אל פרעה, אני שפל אנשים רועה צאן והוא מלך גדול, ואם אומר אליו לעזוב את העם כלו יהרגני, כענין שאמר שמואל ושמע שאול והרגני (ש"א טז ב). ואמר עוד מי אנכי כי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים, כמו שאמרת לי להעלותם אל ארץ כנען, כי עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ולא יחשבוני ללכת אחרי אל ארץ עמים גדולים ועצומים מהם, כאשר אמרת להעלותו אל ארץ טובה ורחבה אל מקום הכנעני:

כי ההצלה מיד פרעה אינה תלויה בהם, אם ישמע פרעה יקל עולו מעליהם ויצילם, או יגרשם מארצו על כרחם. ועוד כי הם עצמם ישמעו אל כל אדם בזה, כי מי האדם שלא ירצה לצאת מעבודה קשה שאין כמוה, אבל העלייה לארץ הכנעני לא ישמעו בה. וכן היה הדבר שהיתה מלחמת העמים ההם קשה

עליהם מתחילה ועד סוף ופחדתם ממנה במצרים ובמדבר: זאת יראתו של משה רבינו מפרעה ופחדתו מהם. ועל שתיהן ענהו ה', אמר לו אל תירא מפרעה כי אני אהיה עמך להצילך. וזה לך האות אל העם כי אנכי שלחתיך אליהם, כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה, ומאז יקבלו עבודת השם ללכת אחרי מצותו, וגם בך יאמינו לעולם, ואחריך ירצו לכל מקום אשר תצום. והנה נגליתי לך בהר הזה בלבת אש, כי כן יהיה בעיני כל העם בעבדם אותי בהר הזה: והנה למשה אות במה שלא יפחד מפרעה כיון שהבטיחו להצילו, ולישראל יהיה להם אות שלא יפחדו מן העמים בבואם אל הר סיני. כי לצאת ממצרים ברצון פרעה אל מקום קרוב דרך ג' ימים לזבוח לאלהים בודאי ישמעו ויעשו כן בין ברצונם בין שלא ברצונם: ועל דרך האמת, וזה לך האות כמו זה לי עשרים שנה (בראשית לא מא). ואמר כי אהיה עמך והנה לך האות אות הברית שאהיה עמך תמיד, כדרך אני הנה בריתי אתך (שם יז ד), כי אנכי השולח אותך שתעבדו את האלהים בהר הזה, ואז אעלה גם אנכי בקרב העם הזה אל המקום אשר הכינותי (להלן כג כ):

רמב"ן

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי – אותה שעה דבר משה שלא כהוגן, הקב"ה אמר לו ושמעו לקולך (לעיל ג יח), והוא אמר והן לא יאמינו לי, מיד השיבו הקב"ה בשיטתו ונתן לו אותות לפי דבריו. לשון ואלה שמות רבה שיאמינו בו הזקנים רק לא הזכיר שיאמינו העם, או שישמעו לקולו ואולי לא יאמינו בלב שלם. ואיננו נכון. אבל יתכן שנאמר כי ושמעו לקולך איננה הבטחה רק צוואה, ושמעו לקולך כי ראוי להם שישמעו, ותבא אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים. וכן ושמעו מצרים כי העלית בכחך ואמרו אל יושב הארץ (במדבר יד יג ד), ראוי שיהיה ככה, וכן בזאת תדע כי אני ה' (להלן ז יז), ראוי, לא מתקיים. וכן והאמינו לקול האות האחרון בפרשה הזאת (פסוק ח), ורבים כן: והנכון בעיני, כי ושמעו לקולך לבא עמך אל המלך ולאמר לו אלהי העברים נקרא עלינו, כי מה יפסידו והנה השם הודיעו כי לא יתן אותם מלך מצרים להלוך, ולכן אמר משה והן לא יאמינו לי אחרי ראותם שלא יתן אותם פרעה להלוך ולא ישמעו עוד לקולי כלל, כי יאמרו לא נראה אליך ה', שאלו היית שליח השם לא ימרה פרעה את דברו. או שיאמרו לא נראה אליך השם הגדול במדת רחמים לעשות לנו אותות ומופתים כאשר אמרת כי אינך גדול מהאבות, ולכן לא שמע פרעה, שאלו פרעה היה מאמין בדברך היינו יוצאים על כל פנים, ואין עונותינו מבדילים בינינו ובין הרחמים:

שמות פרק ד

(א) ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה':

שמות רבה פרשה ד"ה י וילך ויפגשו

וילך ויפגשו, הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו, חסד זה אהרן שנאמר (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך, ואמת זה משה שנאמר (במדבר יב) לא כן עבדי משה וגו', הוי חסד ואמת נפגשו, כמה דתימא וילך ויפגשו בהר האלהים, צדק זה משה שנאמר (דברים לג) צדקת ה' עשה, ושלוש זה אהרן שנאמר (מלאכי ב) בשלוש ובמישור הלך אתי, נשקו, וישק לו.

שפת אמת – פרשת שמות (תרמ"ז)

כן היה הנהגות ה' יתברך עמנו להיות עתיד והיה הכל אחד. ועל זה דרשו חז"ל⁵ כתפוח בעצי היער כו' (שה"ש ב, א) שהקדימו נעשה לנשמע. והקשו⁶ דהא המשל קאי על הבורא יתברך. וכתבנו במקום אחר הפירוש⁷ כי הקב"ה מנהיג את בני ישראל בזה הדרך כאשר הם מקדימין נעשה לנשמע. והענין הוא כי פנימיות בני ישראל מאד נעלה. וחלק ה' עמו (דברים לב, ט). וכביכול כמו שלפניו יתברך היה הוה ויהיה הכל אחד. כן לבני ישראל עבר והוה ועתיד הכל אחד. ולעולם נמצא בהם בחינת התורה ואלקיות. רק שיש זמנים שאין יכולין להוציא מכח אל הפועל הפנימיות שלהם. וזה שכתוב (שמות ג, יב) בהוציאך כו' תעבדון את האלקים. כי עתה הוא בכח. וכשיגאלו יצא אל הפועל ויקבלו התורה מן השמים בפועל ממש כנ"ל :

בפסוק (שמות ג, יא) מי אנכי כו'. וכי ארציא. דרשו חז"ל² מה זכות יש להם. וקשה דאם כן מה שייכות למי אנכי כו'. ועוד וכי משה רבינו ע"ה בא לקטרג על בני ישראל חס ושלוש. אך משה רבינו ע"ה היה בחינת התורה ממש. וכל מעשיו היו על פי התורה והמשפט. ובאמת גאולת בני ישראל רצה הקב"ה שיהיה על פי התורה. ומשה רבינו ע"ה רצה שיהיה על פי החסד שהוא מדתו של אהרן³. ואמר מי אנכי. וכי ארציא. מאחר שהוא השליח צריכין בני ישראל להיות ראויים לגאולה. וה' יתברך השיב לו כי אהיה (שם יב). והיינו כי נגלה לפניו יתברך הזכות שעתידיים בני ישראל לזכות אחר כך. וכמו שבני ישראל הקדימו נעשה לנשמע⁴.

Marc Chagall, *Exodus: Moses and the Burning Bush* (1966).

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by
Dr. Bernard & Robin Cohen
Milwaukee

Visit www.atid.org/shiur for
audio recordings, Podcasts,
or to sign-up to receive
sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org
to sign up for Rabbi Brovender's
fully interactive, online Yeshiva